

TJAŠA JAKOP

VEČAVTORSKI SLOVAR ZVONJENJA IN PRITRKAVANJA

COBISS: 1.19

Mojca Kovačič – Ljudmila Bokal – Matjaž Ambrožič – Tomaž Klopčič, *Slovar zvonjenja in pritrkavanja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2017, 172 str.

Poleti 2017 je pri Založbi ZRC izšel *Slovar zvonjenja in pritrkavanja*, ki sta ga izdala Glasbenonarodopisni inštitut in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, oba ZRC SAZU, sestavili pa so ga Mojca Kovačič, Ljudmila Bokal, Matjaž Ambrožič in Tomaž Klopčič. Knjiga formata A5 in v trdi vezavi obsega 172 strani, naslovnico pa krasi fotografija zvona oblikovalke Ane Zavadlav.

Zvonjenje in pritrkavanje sta dva različna glasbena pojava, ki pa za izvajanje uporabljata isto sredstvo, to je zvon. Oba glasbena pojava sta znamenje krščanstva, zato je tudi izrazje vezano na krščansko okolje in pojmovanje. Naše prednike je zvonjenje budilo, umeščalo v čas, klicalo k molitvi in k delu, k žetvi ali k trgatvi, jih obveščalo o praznikih, porokah in pogrebi, pa tudi svarilo pred ujmami.

Slovar zvonjenja in pritrkavanja je prvi slovar na temo zvonjenja v južno-slovanskem prostoru; po zgledu podobnih slovarjev v (ne)slovanskem svetu smo zdaj tudi Slovenci dobili temeljito obliko zvonarskega terminološkega slovarja. V uvodnem delu lahko preberemo, da je to enojezični razlagalni terminološki slovar antropološke stroke. V njem predstavljeno izrazje za zvonjenje in pritrkavanje vključuje podatke z raznih področij (akustike, teorije glasbe, umetnostne zgodovine in folkloristike), zajema pa tudi področje tehnike izdelovanja zvonov (t. i. zvonarstvo) in samo tehniko izvajanja zvonjenja in pritrkavanja (t. i. zvonoslovje).

Slovar obsega 7 uvodnih strani z uvodno besedo Mirka Ramovša in poglavjem O poteku dela, v katerem soavtorica Ljudmila Bokal predstavlja ureditev slovarja in podaja pojasnila in napotke uporabnikom. Sledi več kot 100 strani slovarskih sestavkov, ki vsebujejo 1037 abecedno urejenih gesel oz. iztočnic (strokovno pojasnjenih zvonarskih izrazov). Slovar je pisan po sodobnih, uveljavljenih slovaropisnih načelih. Ob iztočnicah so navedeni slovnični podatki in razlage strokovnih terminov z zgledi rabe, definicijami in razlagami pomena. Zvonarska terminologija je stara in večinoma neprevzeta; le redki izrazi so prevzeti (največ iz latinščine; ti izrazi so zapisani po italijanskem pravopisu, npr. *nollare* [noläre] in *pulsare*).

Enojezičnost slovarja je presežena z dodanimi angleškimi leksemi in z obrnjenim angleško-slovenskim slovarjem. Slovarskim razlagam so dodani angleški

ustrezniki (prevodi iztočnic v angleški jezik), ki omogočajo, da se tudi tuji poznavalci in ostali zainteresirani posamezniki v mednarodnem prostoru seznanijo s posebnostmi slovenskega zvonjenja in pritrkavanja. Seveda pa za vse slovenske izraze ne najdemo angleških ustreznikov; pri regionalnih ali lokalnih posebnostih v slovenskem prostoru nakazujeta neobstoj angleške ustreznice dva pomišljaja, npr. za primer **delopústno zvonjênje** (-ega -a s) s pomenom 'zvonjenje navadno z vsemi zvonovi v soboto popoldne ali popoldne pred cerkvenim praznikom ali ponekod zvonjenje velikega zvona in nadaljevanje z vsemi' imamo zapis **ang.** — —. Na koncu knjige najdemo že omenjeni abecedno urejeni angleško-slovenski slovar.

Slovar je namenjen široki množici uporabnikov: strokovnjakom in raziskovalcem cerkvenega in zvonarskega kulturnega izročila na Slovenskem, študentom ali poznavalcem glasbe, zgodovine glasbe, muzikologije in etnologije ter zgolj ljubiteljem zvonjenja in pritrkavanja; omenjena strokovna področja bodo lahko uporabila besedje in prevode tudi v svojih raziskavah. V slovarju so zajeti izrazi iz strokovnih besedil o zvonjenju in pritrkavanju ter številni narečni izrazi iz strokovnih člankov na to temo. Poleg sodobnega besedja vsebuje precej narečnih besed, ki segajo tudi v slovenski zamejski prostor. V prihodnosti bi ga bilo smiselno dopolniti z gradivom iz vseh razpoložljivih narečnih slovarjev in z obstoječim zbranim narečnim gradivom.

Čeprav je *po toči zvoniti prepozno* kot dialektologinja pogrešam več pokrajinsko obarvanih oz. narečnih izrazov; že samo v gradivu zbirke za Slovenski lingvistični atlas (SLA) najdemo npr. za pomena 'zvoniti' (vprašanje SLA V090), 'zvon' (SLA V778) in 'navček' (SLA V089) veliko raznovrstnega besedja. Narečno gradivo za pomen zvoniti najpogosteje navaja leksem *zvoniti*, s pogosto glasoslovno varianto *zgoniti*, *zgon* oz. *zgonec*, ki je značilen za koroško zilijsko narečje, primorsko obsoško, briško, kraško, istrsko in notranjsko narečje, rovtarsko črnovrško narečje in večino govorov dolenjskega narečja.¹ Pojavljajo se še izrazi kot *cinglati* (v govoru koroškega severnopohorskega narečja), *klenkati* (v govoru kraškega in selškega narečja) in *pritrkavati* (v govoru selškega in gorenjskega narečja), *cinkati* 'zvoniti' v Prekmurju ali *trjančiti* 'pritrkavati' v Podgradu pri Celju. Za zvonjenje na pogrebih se v prleških govorih uporablja izraz *šiling* (*zvoniti*).

Za pomen 'zvon' sta najpogostejša izraza *zvon* in *zvonec*, izpeljanki *zvonček* in *zvončič* pa redkejši. Za pomen 'mrtvaški zvon (navček)' je po narečjih pogosto opisno poimenovanje *ta mali/majhen/mičken zvon/zvonec/zvonček*. Leksem *navček* je značilen predvsem za gorenjske govore, *mrtvaški zvon(ček)* v točkah koroških, notranjskih in štajerskih govorov, *mrtvi zvon* v istrskem narečju, *mrtvaški tič* v horjulskem narečju in *ta mrtvaški* v cerkljanskem narečju. Redkejši so *klemba*, *kembelj* in *klokely*, *klenkič*, *klenkovec*, *klenkar* in *klenka* (iz glagola *klenkati*). Kot

¹ *Zgonec* oz. *Zgonc* je tudi precej pogost slovenski priimek: oseb s prvim priimkom je v Republiki Sloveniji okoli 210 in z drugim okoli 370.

enkratnice se pojavijo še *avbhajovec* (ziljsko narečje), *žnegelj* (severnopohorsko nar.), *rošnje* (tersko nar.), *pater naš* (dolenjsko nar.), *barbara* (prleško nar.) in *tin-tin* (nadiško nar.). V točkah ziljskega koroškega narečja se za 'navček' uporablja izraz *cinglajten*, v koroškem podjuntskem, severnopohorskem in rovtarskem horjulskem *cingelj*, v gorenjskih govorih *cingla* in *cingeljč*, v koroških govorih *cingelj*, *cinglajtn* in *cinglekl*, v štajerskih govorih pa *cinklenk(elj)* ipd. – Tudi v narečnih besedilih najdemo izraze za zvonjenje, npr. za primorsko tersko narečje: *Te, kə je bieu bólan, je uprašù za kea zuoni rúošnja, an prez čakátə nazaj nač, je doluožu: »Zejtra, će še zame popengátə!«* (Ta, ki je bil bolan, je vprašal, za koga zvoni **navček**, in ne da bi čakal, je dodal: »Jutri bo tudi zame **pozvonilo**.«)²

Zadnja desetletja se kot *lingua franca* čedalje bolj uveljavlja angleščina, kljub vsemu pa ne bi smeli zanemariti zgodovinskih okoliščin ter geografske lege in kulturne vpetosti naših dežel v (povečini) avstrijski del Avstro-ogrske monarhije, kjer je bil precej opazen nemški vpliv na jezik oz. narečja (starejši in mlajši germanizmi), zato bi bili v ponovni izdaji zelo dobrodošli tudi nemški ustrezniki.

Pričujoče delo je kljub omenjenim pomanjkljivostim dragocen prispevek k boljšemu poznavanju in ohranjanju slovenske kulturne dediščine; je prava zakladnica izrazov za zvonjenje, ki, kakor nekatere druge izumirajoče obrti, tone v pozabo oz. se ohranja le še v knjižni obliki. V času od izida je slovar doživel veliko odmevnosti in pozornosti tako pri uporabnikih kot v medijih. Pripomogel bo k razpoznavnosti zvonarstva kot stroke in k uveljavljanju zvonarskega strokovnega jezika. Novemu slovarju želim, da bi spodbudil dodatne tovrstne raziskave, da bi prispeval k večji prepoznavnosti zvonoslovja v okviru stroke in znanosti ter da bi utrdil zavest o izvornosti slovenskega zvonarskega izrazja.

2 Danila Zuljan Kumar, Neosebne glagolske oblike in gradnja podrednih stavkov v subijemskem terskem govoru, *Jezikoslovni zapiski* 19 (2013), št. 2, 237–254, konkretno 243.